

**АНАЛИЗ
НА НЕОБХОДИМОСТТА ОТ РАТИФИКАЦИЯ
НА ФАКУЛТАТИВНИЯ ПРОТОКОЛ КЪМ
КОНВЕНЦИЯТА НА ООН ЗА ПРАВАТА НА
ХОРАТА С УВРЕЖДЕНИЯ**

2026 г.

София

I. УВОД – предистория и ангажимент на държавата по отношение на ратификацията

Конвенцията за правата на хората с увреждания (КПХУ/Конвенцията) е международен договор за правата на човека на Организацията на обединените нации (ООН), предназначен да защитава правата и достойнството на хората с увреждания. От страните по Конвенцията се изисква да насърчават и защитават пълното упражняване на човешките права от хората с увреждания и да гарантират, че хората с увреждания ще се ползват с пълно равенство пред закона. Конвенцията служи като основен катализатор в глобалното движение за правата на хората с увреждания, което дава възможност за преминаване от разглеждането на хората с увреждания от обект на благотворителност, медицинско лечение и социална защита към разглеждането им като пълноправни и равноправни членове на обществото с равни права. Конвенцията е първият договор на ООН за правата на човека на двадесет и първи век.

Страната ни ратифицира Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания със закон, приет от 41-ото Народно събрание на 26.01.2012 г., в сила от 21.04.2012 г. Международните договори, ратифицирани по конституционен ред, обнародвани и влезли в сила за Република България, са част от вътрешното право на страната.

Основният акцент на държавната политика за правата на хората с увреждания е създаването на условия и възможности за предоставяне на целенасочени подкрепящи и насърчителни мерки за хората с увреждания, което особено в съвременните условия да има благоприятно въздействие върху подобряване качеството на живот и превенция от социално изключване. България е силно ангажирана с правата на хората с увреждания и тяхното включване в обществото на равна основа с другите. Българското законодателство предоставя законови гаранции за равни възможности за всички като дава възможност за защита от всякакви форми на насилие, не допускане на тормоз и дискриминация. Всички национални политики, свързани с прилагането на Конвенцията и други международни договори в тази област, следват подход, основан на човешките права и се разработват в тясна консултация с хора с увреждания и техните организации.

България като държава, страна по Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания, чрез своята политика, продължава работата си за постигане на една от главните цели на Конвенцията, а именно да насърчава укрепването на приобщаващата среда за хората с увреждания по начин, който да позволи те да водят независим живот.

С цел продължаване на водената политика по отношение на гарантиране на правата на хората с увреждания, след изтичане на периода на действие на **Плана за действие на Република България за прилагане на Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания (2015-2020)** и **Националната стратегия за хората с увреждания (2016-2020)** бяха предприети действия за изготвяне на **План за действие за изпълнение на заключителните препоръки към Република България, отправени от Комитета на ООН за правата на хората с увреждания след защитата на Първия национален доклад през 2018 г. (2021-2026 г.) (Планът)** и нова **Национална стратегия за хората с увреждания (2021-2030)**.

В началото на 2021 г., с решение на Министерски съвет Планът бе приет. Основна цел на Плана е чрез последователна политика и подходящи мерки да отговори на оправените към страната ни коментари и препоръки от страна на Комитета на ООН за правата на хората с увреждания.

Заключителните препоръки към България са свързани със спазването на правата на хората с увреждания в различни области – образование, заетост, здравеопазване, икономическа и социална подкрепа, участие в политическия и обществения живот,

насилие, трафик, стереотипи и дискриминационни практики, жени и момичета с увреждания в неравностойно положение, правна рамка за равенство, механизъм за подаване на жалби, брак и семейни отношения, института по запрещение и др.

Планът включва препоръките на Комитета, които са идентифицирани като неизпълнени или са в процес на изпълнение. В него са разписани мерки и дейности, които целят усъвършенстване на законодателството на страната по отношение на гарантиране на правата на хората с увреждания; дейности за преодоляване на стереотипи и дискриминационни практики; разширяване на възможностите за участие на хората с увреждания в пазара на труда; активно участие в политическия и обществен живот; разяснителни и информационни дейности, популяризиране на Конвенцията и др.

Една от основните препоръки на Комитета на ООН за правата на хората с увреждания е да бъде ратифициран Факултативния протокол към КПХУ (ФП/Протоколът).

Протоколът е приет в Ню Йорк на 13 декември 2006 г., по време на шестдесет и първата сесия на Общото събрание на ООН с резолюция A/RES/61/106. Факултативният протокол е отворен за подписване от всички държави и организации за регионална интеграция на Конвенцията за правата на хората с увреждания в централата на ООН в Ню Йорк от 30 март 2007 г. По своята същност той няма задължителен характер, което позволява на държавите да направят преценка за възможностите и необходимостта от неговата ратификация.

По информация от официалния сайт на ООН¹ относно Факултативния протокол на КПХУ на ООН, същият е ратифициран от 110 страни и подписан от 21 страни. Не е подписан и ратифициран от 67 страни, в т.ч. 1 държава членка на ЕС (Полша), както и САЩ, Норвегия, Швейцария и др. Протоколът е подписан, но не ратифициран от Нидерландия, Румъния и България.

България подписва Протокола на 18 декември 2008 г. Към настоящия момент ратификацията на Протокола от страна на българската държава е предвидена в приетия от Министерския съвет през 2021 г. **План за действие за изпълнение на заключителните препоръки към Република България, отправени от Комитета на ООН за правата на хората с увреждания (2021-2026).** Според разписаните етапи на изпълнение на препоръката на Комитета, държавните органи, национално представителни организации на и за хората с увреждания, както и всички заинтересовани страни, следва да изготвят необходимите допълнителни законодателни промени, които да регулират приложението на Факултативния протокол. След като бъде изпълнен първия етап по изпълнение на препоръката, Министерството на външните работи има ангажимента да направи цялостната подготовка на процеса по ратификация на Факултативния протокол, която да завърши преди представянето на следващия национален доклад пред Комитета по правата на хората с увреждания през 2026 г.

II. Механизъм за изпълнение на ангажимента на страната

Ратификацията на Протокола ще постави началото на разглеждането на индивидуални или групови жалби за нарушение на правата на хората с увреждания от Комитета на ООН за правата на хората с увреждания. Това води след себе си редица административни ангажименти за проверка на конкретните случаи, предприемане на действия за отговор на поставените от комитета въпроси, контрол, санкции и промяна на мерките и нормативната уредба, както и изплащане на присъдени от Комитета обезщетения. Обезпечаването на процеса по приемане, проверка, отговор, предприемане на мерки и/или изменение на нормативната уредба изисква осигуряване на човешки и

¹(<https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/optional-protocol-convention-rights-persons-disabilities>)

финансов ресурс, чрез който адекватно да бъде отговорено на всички постъпили жалби. Това налага изготвяне на прецизен административен и правен анализ, планиране на необходимата подготовка и етапите за ратификация на Протокола. Хоризонталният характер на политиката за хората с увреждания сочи, че задължителното участие на всички заинтересовани страни е единственият начин за постигане на ефективност при обезпечаването на процеса по ратификация на Факултативния протокол.

Важно е да се подчертае, че в страната тече непрекъснат процес на промени на действащото законодателство по отношение на гарантирането на правата на хората с увреждания, чрез който се постига усъвършенстване на съществуващите регулации в тази област, като едновременно с това значително се намаляват възможностите за наличие на нарушения на правата на хората с увреждания. Също така следва да се има предвид, че посредством създадените Национален съвет за хората с увреждания и Съвет за наблюдение са дадени допълнителни възможности за предварително съгласуване и регулиране на процесите по подобряване на законодателството, касаещо хората с увреждания.

Посредством институцията на **Омбудсмана**, създадена през 2004 г., на хората с увреждания е дадена възможност да бъдат разглеждани техни жалби и сигнали за нарушени права и свободи, не само от страна на държавните и общинските органи и техните администрации, или от лицата, на които е възложено да предоставят обществени услуги, но и от частноправни субекти. По силата на своите правомощия, **Омбудсманът** може да сезира Конституционния съд с искане за установяване на противоконституционност на закон, с който се нарушават права и свободи на гражданите в това число и хората с увреждания, отправя искане за приемане на тълкувателно решение или тълкувателно постановление до Върховния касационен съд и/или Върховния административен съд. По отношение на нормотворческия процес, омбудсманът прави предложения и препоръки за отстраняване на причините и условията, които създават предпоставки за нарушения на правата и свободите, включително предложения за промени в нормативната уредба; предоставя становища на Министерския съвет и на НС по законопроекти, които се отнасят до защитата на правата на човека.

Необходимо е да се отбележи, че през 2005 г. е създадена **Комисията за защита от дискриминация**, която е национален независим специализиран държавен квазисъдебен орган за предотвратяване на дискриминация, защита от дискриминация и провеждане на държавната политика в областта на равните възможности и равното третиране на всички граждани на територията на **Република България**. Тя представлява „национален орган за равенството“, какъвто имат всички страни-членки на Европейския съюз и осъществява контрол по прилагането и спазването на **Закона за защита от дискриминация (ЗЗДискр)** или други закони, уреждащи равенство в третирането.

От значение е фактът, че основното задължение за страната ни по отношение на ратификацията на Протокола, произтича от поетия пред Комитета на ООН за правата на хората с увреждания ангажимент за изпълнение на отправената ни препоръка след защитата на Първия национален доклад през 2018 г.

За осъществяване на одобрената мярка за изпълнение на препоръката на Комитета на ООН за правата на хората с увреждания в приетия от Министерския съвет през 2021 г. **План за действие за изпълнение на заключителните препоръки към Република България, отправени от Комитета на ООН за правата на хората с увреждания (2021-2026)**, е предвидено държавните органи, национално представителните организации на и за хората с увреждания, както и всички заинтересовани страни, да изготвят необходимите допълнителни законодателни промени, които да регулират приложението на Факултативния протокол.

С оглед на заложените срокове в Плана и предвид хоризонталния характер на политиката, всички заинтересовани страни следва да предоставят информация, на база на която бъде изготвен цялостен и задълбочен анализ, който да даде възможност за обективна оценка относно необходимите законодателни промени на национално и местно равнище, както и планиране на процеса по ратификация на документа.

За изпълнение на първия етап от мярката, от страна на **Министерството на труда и социалната политика (МТСП)**, в качеството му на орган отговорен за изпълнението на Плана, бе поставено началото на процес по събиране на информация и становища от всички държавни органи, областните администрации, Омбудсмана на Р България, Комисията за защита от дискриминация, национално представителните организации на и за хората с увреждания, Националното сдружение на общините в Р България (НСОРБ) и национално представителните организации на работниците и служителите, които от своя страна представляват анализ в рамките на компетентността на съответната структура, който показва състоянието на законодателството в съответната сфера на дейност.

Всички организации бяха приканени да направят своите предложения за необходимите нормативни промени, със съответните срокове, което от своя страна да подпомогне изготвянето на цялостен и обективен анализ относно процеса по ратификация на Протокола и неговото прилагане на практика.

В допълнение, на всички бяха изпратени насочващи въпроси, чиято цел беше да бъде получена по-ясна информация относно разбирането и нагласите по отношение на ратификацията на документа.

III. Преглед/представяне на постъпилата информация от всички заинтересовани страни

Информация и становища бяха получени от: Омбудсмана на Р България, Комисията за защита от дискриминация, Българска народна банка, Комисията за финансов надзор, Национален институт на правосъдието, НСОРБ, Висшия съдебен съвет, Висшия прокурорски съвет, всички министерства, областни администрации, както и редица неправителствени организации на и за хората с увреждания.

Предоставената информация от различните институции дава основание да бъдат определени редица тесни места по отношение на законодателството, което от своя страна води до ограничения, които биха били основание за определянето им както системно нарушение, а оттам и до санкции за страната.

Водещи са идентифицираните от страна на Омбудсмана основни проблеми, с които се сблъскват хората с увреждания. В рамките на Годишния доклад за дейността на Омбудсмана за 2025 г., внесен в Народното събрание на 31.03.2026 г., се съдържа изчерпателна информация за правата на хората с увреждания - Глава Първа, Раздел Четвърти. Докладът е достъпен на интернет страницата на омбудсмана: https://www.ombudsman.bg/storage/pub/files/20260507152940_ANNAUL%20REPORT%202025%20FINAL.pdf.

В Доклада си, Омбудсманът като национален обществен защитник, посочва всички тесни места в българското законодателство, които могат да станат обект на процедурата по Факултативния протокол, в случай, че не бъдат предприети мерки за подобряване и/или промяна, чрез които да бъдат преодолени констатираните проблеми, които водят до нарушение на правата на хората с увреждания. Изведените за 2025 г. констатации и препоръки са, както следва:

А) В сферата на социално-икономическата защита като идентифицирани проблеми са посочени:

- ✓ Гарантиране на непрекъсваемост на доходите чрез:
 - Стриктен контрол върху прилагането на чл. 73 от Закона за хората с увреждания, за да се предотврати спирането на социални плащания и пенсии при забавяне на органите на медицинската експертиза (ТЕЛК/НЕЛК).
 - Ревизия на противоречия в Кодекса за социално осигуряване и Закона за здравето, с цел гарантиране и непрекъсване на плащанията по вече установени права.
- ✓ Автоматизация на социалните плащания:
 - Въвеждане на механизъм за служебно отпускане на месечната финансова подкрепа веднага след издаване на ТЕЛК решение, без да се изисква подаване на ново заявление в Агенцията за социално подпомагане (АСП). Това ще елиминира субективния фактор и забавянията.
- ✓ Ревизия на Индивидуалната оценка на потребностите:
 - Промяна в Методиката за извършване на индивидуална оценка, така че тя да отразява реалната нужда от подкрепа и разходи за живот, а не само процента на увреждане. Препоръчва се включването на „кошница от специфични нужди“ (лекарства, консумативи, рехабилитация) при определяне на подкрепата.
- ✓ Разширяване на обхвата на целевите помощи:
 - Актуализиране на поднормативната уредба в обхвата на социално-икономическите права, като се въведе специален коефициент за хората с увреждания, който да изключва добавката за чужда помощ от общия доход на домакинството.

Б) В сферата на социалните услуги и личната мобилност като идентифицирани проблеми са посочени:

- ✓ Към МТСП:
 - Инициране на законодателни промени в Закона за личната помощ, насочени към по-голяма гъвкавост и осигуряване на условия за премахване на дефицитите при осигуряване на квалифицирани кадри за асистентска подкрепа. Преразглеждане на коефициентите – обвързване на часовете с по-динамична оценка, която да позволява увеличение на месечния лимит за хора с най-тежки увреждания, надхвърляйки досегашните максимуми при специфични нужди. Регламентиране на „заместващата грижа“, което да позволи на общините да наемат „мобилни асистенти“, които да поемат грижата, когато титулярният асистент е в болничен или отпуск. Професионализация на асистентската помощ чрез въвеждане на задължителни курсове за асистенти, които не са роднини, с цел повишаване качеството на услугата.
 - Да се разработи стандарт за качество на услугата „Асистентска подкрепа“, който да включва задължително обучение за работа с различни видове увреждания.
- ✓ Към общините:
 - Осигуряване на необходимите за хората грижи, чрез социалните услуги Асистентска подкрепа, Информирание и консултиране, Застъпничество и посредничество, Терапия и рехабилитация и Обучение за придобиване на умения, регламентирани в Закона за социалните услуги, чрез подходяща за организация форма на предоставяне, включително и чрез домашните социални патронажи, които са местна дейност.
 - Разширяване на мрежата от специализиран транспорт „от врата

до врата“, особено в отдалечените райони.

✓ Към МВР и МТСП:

- Предприемане на необходимите действия за осигуряване на справедливи условия и равнопоставен достъп до придобиване на правоспособност за управление на моторни превозни средства от хора с увреждания или ограничения при спазване на Европейското законодателство в сферата на транспортните политики и предложения за промени в Закона за движението по пътищата, даващи право на хората с увреждания да управляват триколесно моторно превозно средство от категория L5e.

В) В сферата на здравеопазването и рехабилитацията като идентифицирани проблеми са посочени:

✓ Към Министерството на здравеопазването:

- Ускоряване на пълната дигитализация на медицинското досие, за да се прекрати разнасянето на хартиени документи между комисиите.
- Предприемане на необходимите действия за осигуряване на достъп до лекарствени средства по утвърдения ред в Наредба № 2 от 29.07.2016 г. за изписване на антибиотични лекарствени средства по електронен път, каквито правила са въведени от МЗ през 2024 г., за да се защитят правата на правоимащите военноинвалиди на безплатни или частично заплатени такива.

✓ Към НЗОК:

- Разширяване на списъка с медицински изделия, които се покриват 100%, с фокус върху високотехнологичните протези и средства за лична мобилност.
- Преразглеждане на пределните цени (лимита), заплащани от НЗОК за помощни средства. Настоява се за ежегодно актуализиране спрямо пазарните цени, за да се спре практиката на „доплащане“, често непосилна за гражданите.

✓ Към общините:

- Създаване на повече общински центрове за дневна рехабилитация и психологическа подкрепа – безплатни за лица с над 70% увреждане.

Г) В сферата на осигуряването на гражданските и политическите права като идентифицирани проблеми са посочени:

✓ Към Народното събрание:

- При разглеждане и приемане на държавния бюджет за 2026 г. да бъде взета под внимание нуждата от съвременяване на годишните държавни субсидии на Национално представителните организации на и за хора с увреждания.
- Спешно приемане на Закона за физическите лица и мерките за подкрепа, за да се замени режимът на запрещение с механизми за подкрепа съгласно чл. 12 от КПХУ.

✓ Към Министерски съвет:

- Възобновяване на присъствените заседания на Националния съвет за хора с увреждания.

✓ Към ЦИК:

- Разработване на стандарти за „достъпна изборна секция“, които включват не само рампи, но и достъпни машини за гласуване със софтуер

за незрящи. Въвеждане на задължителен видео-превод на жестомимичен език при публични дебати.

✓ Към Министерство на културата:

- Промяна в правилата на Национален фонд „Култура“, като се въведат изисквания за достъпност (жестомимичен превод, аудио описания или рампи).

✓ Към Министерство на младежта и спорта:

- Въвеждане на правило за приоритетно финансиране на клубове, развиващи параолимпийски дисциплини.

✓ Към Министерството на правосъдието и Министерство на вътрешните работи:

- Обучение на магистрати и полицейски служители за спецификите при общуване с хора с интелектуални и психични увреждания.

Д) В сферата на осигуряване на достъпност: архитектурна, транспортна и информационна като идентифицирани проблеми са посочени:

✓ Към МРРБ:

- Промяна в нормативната уредба, която да задължи инвеститорите да предвиждат универсален дизайн, а не просто „адаптиране“ на обектите. Осигуряване на целево бюджетно финансиране за достъпност на частни жилища (изграждане на рампи и лифтови платформи), тъй като текущите програми на МТСП покриват едва минимална част от реалните нужди.

- Стриктен контрол върху достъпността на пешеходните пространства и спирките на градския транспорт като част от градската мобилност.

- Въвеждане на задължителни квоти за изграждане на достъпни жилища.

✓ Към МТСП:

- Преразглеждане и промяна на условия, залегнали в Националната програма за достъпна жилищна среда и лична мобилност, модул „Достъпна среда“, с цел подобряване на достъпа до финансиране на лица с увреждания и затруднена мобилност, включително и такива с ниски доходи.

- Актуализация размера на помощите за наем на общинско жилище за хора с увреждания.

✓ Към Министерство на транспорта и съобщенията:

- Обвързване на субсидиите за превозвачите с реален процент на достъпност на автобусния парк. Обвързване на лицензите на превозвачите с изисквания за достъпност. Изготвяне на ясен график за обновяване на подвижния състав в БДЖ и подобряване на достъпа за хора с увреждания.

✓ Към Министерство на културата:

- Въвеждане на задължителен „стандарт за достъпност“ за всички фестивали и събития, финансирани с публични средства.

✓ Към местната власт:

- Разработване на интерактивни карти на достъпните туристически и културни маршрути в градовете.

✓ Към Министерство на електронното управление:

- За спазване на Директивата за достъпност провеждане на одит за достъпност на всички публични онлайн платформи и мобилни приложения.

Е) В сферата на осигуряване на заетост и предприемачество като идентифицирани проблеми са посочени:

✓ Към МТСП:

- Разработване на механизъм за „защитена заетост“ за хора с интелектуални затруднения, които имат нужда от наставник на работното място.
- Увеличаване на бюджета за адаптиране на работната среда.
- Осигуряване на достатъчно работни места, според заявената необходимост, за хората с увреждания по действащите програми, особено по Националната програма „Заетост и обучение за хора с трайни увреждания“.

✓ Към Агенцията по заетостта:

- Дигитализация на посредническите услуги и създаване на специализиран филтър в портала за работа, показващ достъпността на офисите на работодателите.

✓ Към Министерството на финансите:

- Въвеждане на допълнителни данъчни стимули за работодатели, които наемат хора с над 70% увреждане на постоянен трудов договор.

Ж) в сферата на осигуряване на общество на равните възможности като идентифицирани проблеми са посочени:

- Хората с увреждания или техни представители да бъдат включвани и да участват на всички управленски нива, в които се вземат решения или се формират политики, които касаят техните права;
- Да бъдат разрешени проблемите с асистентската помощ, както и да бъдат осигурени възможности на всички нуждаещи се да получат необходимия им достъп до асистентска подкрепа, в т.ч. на хората с увреждания, които имат определени вид и степен на увреждане/степен на трайно намалена работоспособност, но са без право на чужда помощ;
- Да бъдат въведени интегрирани електронни услуги в държавните институции за хората с увреждания;
- Да бъде извършена адекватна реформа на медицинската експертиза, която да доведе до обективна оценка на здравословното състояние на гражданите и недопускане на забавяне при издаването на експертните решения;
- Да бъде извършена промяна в парадигмата за определяне и отпускане на подкрепата за хората с увреждания, като водещи бъдат индивидуалните потребности на човека с увреждания и функционалните му възможности – „оценка на функционирането“;
- Да бъдат инициирани законодателни промени, гарантиращи равнопоставеност на хората с увреждания при придобиване на право на пенсия за инвалидност поради общо заболяване със стаж, придобит преди и след датата на инвалидизиране;
- Да бъде осигурено и правото на избор на по-неблагоприятна по размер пенсия с оглед получаване на по-благоприятен размер на месечна финансова подкрепа, както и възможност за изплащане на пенсията

за инвалидност поради общо заболяване при отмяна и връщане на експертните решения до влизането в сила на решението на НЕЛК, съответно на съда по обжалваното решение на органите на медицинската експертиза, до влизането в сила на решението на НЕЛК. Да бъдат предприети законодателни промени за разрешаване на проблемите с пенсиите за инвалидност, в т.ч. за тяхното навременно възобновяване и изплащане.

- Компетентните институции да изградят последователен подход в своята работа за осигуряване на правото на достъпна среда на хората с увреждания.
- Въвеждане на ясни и конкретни последователни мерки в кратки срокове за осигуряване на субсидирана заетост на хора с увреждания и въвеждане на реални стимули за работодателите, включително и адаптирани работни места за хора с увреждания.

Изведените на областно равнище проблеми, за чието решение значително би повишило благополучието на хората с увреждания и очакват да бъдат потърсени законови решения, които да подпомогнат преодоляването им допълват и потвърждават констатациите на националния Омбудсман. Пример за това са получените от областните администрации анализи, които се основават на прилагането на местно ниво на действащото законодателство. Анализите предоставени от следващите областни администрации обобщават предоставените данни от другите такива.

ОА Смолян:

Независимо от големия брой правни и административни механизми, съгласно действащата нормативна уредба в страната, продължават да съществуват множество бариери пред хората с увреждания, което налага прецизирането им. Също така, въпреки огромния по обем норматив и съответен институционален обхват, политиката за правата на хората с увреждания, съотнесена към всяка една област (трудова, професионална, медицинска и социална рехабилитация, и др.), все още не е достатъчно ефективна. В своята съвкупност тези обективни обстоятелства поставят темата за повишаване на ефективността на политиката за правата на хората с увреждания както за самите тях, така и за работещите в органите за медицинската експертиза, в социалната, трудовата и образователната система.

Отчитайки комплексния и многостранен характер на мерките за гарантиране на пълноценното упражняване на правата на хората с увреждания, провежданата държавна политика следва да е насочена към повече механизми за прилагане на интегриран подход с хоризонтално въздействие, обединяващ ресурсите в различните секторни политики. Например:

-цялостен координационен механизъм с ясно дефинирани функции и правомощия при прецизиране компетентностите на ангажираните участници /особено на регионално и местно ниво/;

-провеждане на системни обучения на областни координатори, служители в общини представители на териториалните звена на изпълнителната власт, доставчици на услуги и т.н. в ефективното право прилагане на мерките на терен;

-изграждане на централизирана и адекватна информационна база данни, достъпна до всички ангажирани институции, която е необходимо условие както за осъществяването, така и за мониторинга и планирането на съответни политики на всички нива;

- повишаване на активността на национално представителните организации

на и за хората с увреждания - гъвкавост в механизмите за определяне на размерите на осигурената им ежегодна субсидия от държавния бюджет, осигуряване на оперативна самостоятелност и т.н.;

- трансформация към приобщаваща заетост, фокусирана върху процес на индивидуализация на възможностите, активиране и поощряване на активно поведение на пазара на труда на ХУ, и социална интеграцията с реална устойчива заетост на лицата с увреждане /а не само временна заетост с неудовлетворяващ ефект/;

- разширяване на възможностите за работа в областта на социалното предприемачество и публично-частното партньорство, като част от пазара на труда за хора с увреждания;

- прецизиране на условията и механизмите за осигуряване на финансовата подкрепа за хората с трайни увреждания /напр.: определяне размера на месечната финансова подкрепа спрямо дохода на лицата, с цел по-голям интензитет за подкрепата за най-нуждаещите се/;

- прецизиране на контрола, упражняван в системата за социално подпомагане по отношение на предоставяната лична помощ и изразходването на отпуснатите публични средства за нейното обезпечаване;

- осигуряване на достъпна информационна среда и разширяване на възможностите за съвременни комуникационни услуги, чрез разширяване възможностите за проектно финансиране.

ОА Кюстендил:

От съществено значение е усилията за усъвършенстване на нормативната уредба в областта на правата на хората с увреждания, вкл. и хора, претърпели инциденти или в тежко здравословно състояние без определен вид и степен на увреждане да се синхронизира с реформата в социалната сфера, в резултат на задълбочена оценка на натрупания опит, професионална експертиза, широко обществено обсъждане и сътрудничество.

Лична помощ, регламентирана в българското законодателство е механизъм за подобряване на автономността на хора с увреждания. Тя е специфичен вид грижа, предоставяна на хора с тежки увреждания с чужда помощ, регулирана като механизъм, основан на финансова подкрепа, гарантирана от държавата, индивидуални нужди и личен избор.

Този нормативен механизъм както и асистентската подкрепа по ЗСУ подпомагат единствено хора с увреждания с определена чужда помощ да упражняват основните си права, да имат възможности за избор и водене на независим начин на живот, активно включване и участие в общността и достъп до различни услуги и дейности.

В социалното законодателство липсва прилагането на подобен вид подкрепа на хора с увреждания без определена чужда помощ.

Община Кюстендил предлага да продължават да се търсят оптимални решения за внедряване на допълнителни механизми за обхващане на всички хора с установена необходимост от грижа, както и за гарантиране на достъпа на хората с увреждания и в невъзможност да се самообслужват, независимо от възрастта до широк набор от социални услуги, подкрепа в домашна среда, с цел да се избегне изолацията и сегрегацията.

В този смисъл следва да се има предвид, че:

1. Мнозинството от хората с увреждания живеят в условията на бедност и в този смисъл е налице належаща нужда от преодоляване на негативните последици от бедността и социалното изключване;

2. Обичайните трудности, пред които са изправени хората с увреждания и хора са свързани с множество или утежнени форми на дискриминация по признак раса, цвят на кожата, пол, език, религия, политически или други възгледи, национален, етнически, общностен или социален произход, имотно състояние, място на раждане, възрастов или друг статус;

3. Увреждането е развиващо се понятие и то се явява резултат от взаимодействието между лицата с увреждания и различните пречки в заобикалящата ги среда, които затрудняват тяхното пълноценно и ефективно участие в обществото равноправно с останалите;

4. На хората с увреждания трябва да бъде дадена възможност за активно участие в процеса на вземане на решения относно политиките и програмите, включително тези, които пряко ги засягат;

5. Семейството като естествена и основна градивна клетка на обществото следва да е обект на закрила от страна на обществото и от държавата и че хората с увреждания, както и членовете на техните семейства трябва да получат необходимата закрила и подкрепа, чрез които семействата на хората с увреждания и хора в тежко здравословно състояние да осигурят пълноценно и равноправно упражняване на техните права;

6. Равният достъп до навременни и качествени здравни грижи и рехабилитация е важен за хората с увреждания, за да поддържат добро качество на живот и да могат да участват активно в обществения живот. По време на пандемията от COVID-19 хората с увреждания се оказаха особено уязвима група от гледна точка на човешките им права, тъй като по-високите рискове от усложнения от вируса доведоха до по-строги ограничения, особено в домовете за възрастни хора, а впоследствие и до риск от увеличаване на неудовлетворените медицински нужди. Дългогодишните проблеми на здравната система в България станаха особено видими по време на пандемията от COVID-19. Недостигът и неравномерното разпределение на медицинския персонал оказват непропорционално голямо въздействие върху хората с увреждания;

7. Достъпът до подходящи жилища и технически помощни средства е от решаващо значение за качеството на живот, независимостта и включването в обществото на хората с увреждания. Към момента активна програма за жилищно подпомагане е Националната програма за достъпна жилищна среда и лична мобилност. Кандидатстването по програмата е трудоемка процедура, която представлява значителна тежест за хората с увреждания, като сред затрудняващите условия са представяне на задължително писмо за подкрепа от териториално звено на АСП или подаване на документи за кандидатстване както по електронен път, така и на хартия. В този контекст един от въпросите, които допълнително трябва да бъдат проучени, е връзката между това колко достъпни са физически и финансово жилищата и доколко липсата на такива жилища в общността мотивира хората да отидат в институции. На този фон хората с увреждания са по-изложени на риска от това да живеят в лоши жилищни условия, определяни като жилище, което е твърде тъмно, с течащ покрив или влажни стени или без баня/душ, или вътрешна тоалетна. Лошите жилищни условия и пренаселеността могат да създадат значителни рискове за здравето на хората с увреждания и да задълбочат социалното изключване поради недостатъчно приспособяване и средства за придвижване. Тежестта на жилищните разходи е по-висока за хората с увреждания;

8. Бедността и социалното изключване са сложни социални явления, които поставят материални и нематериални пречки, възпрепятстващи хората да живеят достойно и да участват активно в социалния живот;

9. Невъзможността да се осигури храна поради липса на пари е един от показателите за крайна бедност. Хората с дългогодишни ограничения са изложени на този риск в по-голяма степен, отколкото тези без увреждания;

10. Липсата на достъпен транспорт често пречи на хората с увреждания да извършват самостоятелно ежедневните си дейности и да участват в обществения живот. Ето защо достъпът им до личен транспорт показва тяхната независимост по отношение на мобилността. Достъпността на личния транспорт е свързана и с допълнителна административна тежест и разходи за хората с увреждания, които искат да шофират. Те се нуждаят от специализирано разрешение да шофират, получавано от транспортна областна лекарска експертна комисия (ТОЛЕК);

11. Образованието, квалификацията и заетостта на хората с увреждания са съществени приоритетни области, тъй като са основно средство за интеграция и осигуряване на достоен живот. Признаването в различни стратегическите документи на недостатъчни и адекватни професионални умения сред хората с увреждания, поражда необходимостта от задействане на подходящи ефективни мерки и действия, които да мобилизират работната сила на хората с увреждания, която все още не е използвана;

12. Въпреки реформата в образователната система, която имаше за цел да осигури равен достъп и ниво на образование на хората с увреждания, разликата в образованието на хората със и без увреждания продължава да съществува;

13. Националните и местните инициативи за образование и квалификация, особено Националната програма за заетост и квалификация на хора с трайни увреждания, следва да разшири обхвата си, за да запълни образователната празнина на хората с увреждания, които са завършили преди въвеждането на реформата;

14. Недостатъчната подкрепа отблъсква други членове на семейството от дългосрочната заетост, тъй като се налага да помагат на своите роднини с увреждания, или в случаите, когато такива членове на семейството няма, хората с увреждания са принудени да постъпват в институции. Възрастта се утвърждава като основен фактор, определящ риска от бедност както сред хората с увреждания, така и сред хората без увреждания, което предполага, че социалните трансфери като цяло са недостатъчни за поддържане на достоен стандарт на живот. Хората с увреждания са сред приоритетните групи на националната политика за намаляване на бедността, а реформата на политиката за хората с увреждания обвързва социалните им трансфери с линията на бедност;

15. По-високото ниво на съобщаване на случаи на дискриминация сред по-младите хора с увреждания и тези с по-високо ниво на образование може да се приеме за сигнал за недостатъчна информираност относно дискриминацията и предпазните мерки срещу нея. Необходимо е от укрепване на националния орган по въпросите на равенството и усилията му за насърчаване на равенството. Въпреки че в националните стратегически документи за хората с увреждания понякога се посочват равенството и обществената солидарност като техни принципи, конкретните мерки за тяхното насърчаване са оскъдни;

16. Хората с увреждания живеят в социална изолация, изключени както от своите общности, така и от семействата си. Те могат да разчитат в по-малка степен на своите роднини, приятели и членове на общността за нефинансова помощ, което предполага, че са необходими повече усилия за промяна на общественото възприятие за тяхната обществена роля. Кампаниите за повишаване на осведомеността и посланията за приемане могат да бъдат част от националните политики за хората с увреждания.

ОА Русе:

Според повечето административни структури в областта са налице достатъчен брой правни и нормативни механизми, докато според представителите на неправителствения сектор същите не са достатъчни. Въпреки наличието на закони, насочени към гарантиране на правата на хората с увреждания – Закон за хората с увреждания, Закон за социалните услуги, Закон за социално подпомагане, Закон за личната помощ, Закон за здравето, Закон за движение по пътищата, Закон за защита от дискриминация, Закон за насърчаване на заетостта и подзаконови актове, тяхното прилагане е силно затруднено.

Липсва консенсус между заинтересованите страни по отношение на определението за „увреждане“. Различни институции събират различни данни както на национално, така и на местно ниво. Всяка от тях използва свои собствени административни данни, събрани по различни критерии, като например право на социално подпомагане или призната намалена работоспособност. По този начин информацията от различните източници не е интегрирана в обща база данни, нито се анализира цялостно.

Общинските администрации отчитат трудности при реализирането на социалната услуга „Асистентска подкрепа“ поради изискването потребителите да са лица/деца с ЕР на ТЕЛК с определена чужда помощ или възрастни лица в невъзможност за самообслужване. Направеният анализ на потребностите от социални услуги показва наличие на голям брой лица, за които е определено ЕР на ТЕЛК без чужда помощ, които имат нужда от подкрепа и услуги в домашна среда.

Друг важен проблем е търсенето на финансиране за продължаване на дейностите по проект „Грижа в дома“ след м. декември 2024 г. Съществува реална опасност общините да се окажат в невъзможност да финансират този тип социална услуга и потребителите да останат без нужната им грижа и подкрепа, което би довело до риск за тяхното здраве и живот.

Отчетена е необходимост да се увеличи броят на лицата с трайни увреждания включени в заетост по Национална програма за заетост и обучение на хора с трайни увреждания.

Предизвикателство представлява липсата на достатъчно държавно финансиране на дейностите, които администрациите предприемат за осигуряване на достъпна среда.

Налице са много пречки, които не дават възможност на хората с увреждания да упражняват в пълен обем своите основни права, като тези пречки ограничават тяхното равноправно участие в обществото. Необходими са последователни и целенасочени политики, действия и мерки в този аспект.

Най-голямото предизвикателство в областта на политиката за правата на хора с увреждания е гарантиране на възможностите за работа и заетост, както и предоставяне на адекватна подкрепа за работещите и работодателите, предвид спецификата на тази част от работната сила. Все още в нашата страна не е достатъчно застъпена адаптивността и мобилността по отношение на работната среда, както и прилагането на гъвкави, иновативни и алтернативни методи за подкрепа на работното място за хора с увреждания, съобразно персоналните характеристики и съществуващите функционални ограничения.

Предизвикателствата в образованието са свързани с недостиг на специалисти за работа с децата и учениците, съобразно различните видове специални образователни потребности, най-вече в отдалечените и в малките населени места, както и осигуряването на своевременно и постоянна квалификация и обучение на педагогическите специалисти за работа с деца и ученици със специални образователни потребности. Част от проблематиката е свързана с липсата на възможности за осигуряване на достъпна архитектурна среда за децата и учениците със специални

образователни потребности в детските градини, училищата и обслужващите звена, недостатъчната екипна работа и партньорство с родители и институции за осигуряване на подкрепяща среда в детските градини и училищата.

Друго предизвикателство пред грижата за хората с увреждания е осигуряване на равнопоставен достъп до здравни услуги. По-голяма част от причините за затруднен достъп са извън здравната система и те са свързани с относително по-честите случаи на социална изолация, стигматизация, бедност и комуникационни затруднения, произтичащи от недостъпни архитектурна среда и пътно-транспортни връзки, предвид специфичните потребности на тази група хора.

Здравната помощ за лица с увреждания в повечето случаи се нуждае от интердисциплинарен подход, което налага осигуряването и поддържането на добра координация между различните здравни специалисти, както и на социалните и други услуги, предоставяни на хората с увреждания. По тази причина трябва да продължат усилията за осигуряване на навременна рехабилитация като комплексна дейност, включваща медицинска, професионална и социална рехабилитация. В тази връзка е необходимо да се създадат достатъчно на брой рехабилитационни структури в страната, осъществяващи комплексни рехабилитационни програми, в т.ч. медицинска и функционална диагностика, кинезитерапия, физикална терапия, говорна терапия, ерготерапия, психотерапия и др. Едновременно с това следва да се развива координацията на процесите на медицинска, социална и професионална рехабилитация, насочени към максимална интеграция, реинтеграция или социално включване на хората с увреждания в обществото, в т.ч. осигуряване на трудова заетост.

Освен социални и здравни бариери и ограничения, хората с увреждания се сблъскват и с архитектурни препятствия, които ограничават техния достъп до обществени услуги и затрудняват реализацията на техните права. Физическите бариери, особено в отдалечените и селските райони, общественият транспорт и услуги, информационните и комуникационни услуги, предимно за хора със сензорни увреждания и с интелектуални затруднения, не са напълно адаптирани и достъпни.

Хората с увреждания продължават да се сблъскват с предизвикателства в достъпа до свързаните с мобилността помощни средства, приспособления и медицински изделия, от които се нуждаят. Създаването на условия за участие на хора с различни видове увреждания в спортни дейности и дейности за младежи, достъпност за отдих, туризъм и участие в културния живот също е нелека задача. Предизвикателство пред нашата страна е осигуряването на достъпна информация и комуникационни услуги и транспонирането на директивите за осигуряването на практика на достъпни електронни и комуникационни услуги. Ролята на медиите в повишаване на нивото на информираност относно правата на хората с увреждания и промяната на нагласите е изключително важна.

Изискването на чл. 18 от Закона за хората с увреждания (ЗХУ) за определяне на координатори по правата на хората с увреждания не е изпълнено от повечето от териториалните органи на изпълнителната власт, тъй като липсва яснота относно полето на действие на тези служители. В този смисъл е добре да се помисли за провеждането на обучения относно конкретните задачи, които се възлагат на координаторите по правата на хората с увреждания.

В чл. 19 от ЗХУ е разписано, че областните управители създават областни съвети, които съдействат и подпомагат областните управители при осъществяване, анализиране, разработване на стратегии, планове, мерки и други дейности, свързани с изпълнението на политиката в областта на правата на хората с увреждания на областно ниво. Областните управители нямат задължение за разработване на стратегически и планови документи на областно ниво, а изпълняват националните

такива. Финансовият и кадровият ресурс на областните администрации не позволява изпълнението на конкретни мерки, а механизмите за осъществяване на контрол са ограничени. В този смисъл е целесъобразно този текст да се прецизира, като се вземат предвид реалните компетенции и ресурси на областните администрации.

Във връзка с изпълнението на преките нормативни задължения на областните управители е необходимо конкретизиране на механизмите, по които следва да се прилага чл. 62 от ЗХУ, касаещ контрола по изпълнената достъпна архитектурна среда на територията на областта по отношение на елементите на достъпната среда в урбанизираната територия, сградите и съоръженията – държавна собственост.

В чл. 24 от Закона за българския жестов език е записано, че държавните институции и органите на местното самоуправление са длъжни да осигурят превод на български жестов език при предоставяне на административни услуги и организиране на мероприятия с участието на лица с увреден слух. Липсват допълнителни указания за практическо прилагане на разпоредбата, особено що се касае до второстепенните разпоредители. В този смисъл повечето администрации нямат готовност за осигуряване на жестов превод.

Общинските администрации предлагат да се направят следните изменения в нормативната уредба:

- Търсене на механизми/алтернативи за предоставяне на услуги в домашна среда и удължаване срока на проект „Грижи в дома“;
- Законодателна промяна в Закона за социалните услуги с цел разширяване обхвата на потребителите на социалната услуга „Асистентска подкрепа“ чрез премахване на изискването за чужда помощ.

В сферата на социалните услуги за деца със специални нужди се работи по Закон за социалните услуги и Наредба за качество на социалните услуги, които гарантират защита правата на децата със затруднения в развитието си и подкрепа на техните семейства.

Основният правен инструмент, гарантиращ правата на хората с увреждания в България е Законът за хората с увреждания и подзаконовите нормативни актове по неговото прилагане. Те уреждат обществените отношения в много сфери на обществения и социалния живот, в които участват хората с увреждания, за да се гарантират техните човешки права и достойнство съгласно четири от принципите на Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания (КПХУ): личен избор и независимост, равенство и недискриминация, социално включване и участие в обществения живот и достъпност.

По отношение на защитата от дискриминация законодателството и процедурите не признават изрично отказа на разумни улеснения като дискриминационен акт. Този пропуск означава, че те не защитават напълно правото на хората с увреждания на равно третиране в различни области. Необходими са допълнителни усилия за осигуряване на среда без бариери, включително в селските райони, в транспорта и при предоставянето на информация в електронен вид. Социалната система се нуждае от по-нататъшни реформи, за да може да реагира ефективно на основните социални проблеми, да гарантира равен достъп до социални услуги, здравеопазване и дългосрочни грижи за хората с увреждания, както и да насърчава включването им в пазара на труда. От голямо значение е всички законодателни и политически мерки да се основават на систематични, висококачествени и своевременни данни, съобразени с международните статистически стандарти. Общ недостатък на националната рамка е, че тя рядко използва или се позовава на статистически данни.

В Европейския съюз около 87 милиона души живеят с някакъв вид увреждане. По данни на Евростат за 2022 г. хората с увреждания в България са 14,6%, като Латвия е с най-висок дял хора с увреждания - 38,5%. В ежедневието си хората с увреждания се сблъскват с различни предизвикателства и много от тях не са равнопоставени с другите хора. Хората с увреждания участват пълноценно в живота на обществото, но често се сблъскват с различни форми на дискриминация - бедност и социално изключване, достъп до образование; липса на инфраструктура, съобразена с нуждите им; дискриминация по признак „увреждане“; достъп до здравеопазване, отдих, спорт и др. За равнопоставеността на хората с увреждания и гарантиране на техните права в Република България са изработени закони, които непрекъснато се допълват и изменят спрямо международните документи, които страната ни подписва и ратифицира.

Гарантирането в по-голяма степен на правата на хората с увреждания е свързано с отговора на българското законодателство и обществото ни като цяло на предизвикателствата пред хората с увреждания, формулирани от ЕК и Националната стратегия за хора с увреждания 2021-2030 г. и от защитните мерки и механизми, които ще се приемат за хората с увреждания, изправени тези предизвикателства. Факултативният протокол към КПХУ е възможен такъв защитен механизъм, тъй като с него се урежда възможността на хората с увреждания да подават сигнали за нарушенията на изискванията на Конвенцията като част от процеса на наблюдение по прилагането ѝ. За да се реализира тази възможност за хората с увреждания е необходима ратификацията на ФП.

Член 30 от КПХУ регламентира участието на хората с увреждания в културния живот, почивката, свободното време и спорта. Той гарантира прилагането на принципа на равнопоставеност и забрана на дискриминацията. В сферата на туризма хората с увреждания нямат равен достъп до обектите с културно-историческо наследство и не е гарантиран принципът на равнопоставеност. Туристическите информационни табели не съдържат Брайлова азбука, с изключение на единични обекти в някои общини. Ратификацията на ФП ще наложи създаването на нови процедури и ще ускори законодателството по отношение на осигуряването на правата на хората с увреждания в този сегмент.

Необходима е промяна в нормативната уредба в сферата на туризма, в частта, регламентираща обозначенията и информационните табла на обектите от културно-историческото наследство. Необходимо е туристическите обозначения, указателни табели и информационното обезпечаване с културно-историческа информация на обекта, да бъдат задължително и на Брайлова азбука. Това може да се постигне с допълнение на нормативната уредба за градската среда.

Необходима е промяна на Закона за туризма с цел повишаване на информираността на хората с увреждания, в частта на чл. 115, касаещ лицата, извършващи хотелиерство, като се добави и отделен параграф за текст на Брайлова азбука.

Използването на Брайловата азбука трябва да се регламентира в повечето закони, гарантиращи правата на хората с увреждания, още повече че чл. 9, ал. 2 (Г) изисква поставяне на обозначения на Брайлова азбука.

По отношение на необходимостта от промени в нормативната уредба и административната практика е важно да се отбележи, че след приключване на проекта „Грижа в дома“ част от потребителите на услугата ще останат без подкрепа в домашна среда. Лицата, притежаващи експертно решение от ТЕЛК, но без чужда помощ, ще бъдат лишени от правото им да получат подкрепа, което налага промени Закона за социалните услуги и целевата група на социалната услуга „Асистентска подкрепа“ да бъде променена, за да не бъдат дискриминирани лицата с

увреждания.

В допълнение се предлага да бъдат регламентирани реализирането на правата на хора с двигателни затруднения в трудоспособна възраст със знания и умения и възможност да работят активно в администрация и/или в частния сектор.

За подобряване на защитата на правата на хората с увреждания е важно да бъде засилено законодателството, чрез по-строги закони за недискриминация и достъпност, което от своя страна да подобри правата на тези хора. Необходими са допълнителни инвестиции в инфраструктура с цел подобряване на достъпността на улесни живота на хората с увреждания и да им осигури по-голямо равенство и възможности. Посочва се, че обученията за професионалисти в различни сектори от здравеопазване и образование до общественния сектор и бизнеса могат да повишат осведомеността за нуждите и правата на хората с увреждания и да им осигурят по-добро обслужване и подкрепа. Въвеждането на по-ефективни механизми за жалби и защита може да даде възможност на хората с увреждания да се борят срещу дискриминацията и да защитават своите права в случай на нарушения. Това може да включва предоставяне на средства за комуникация за тези, които имат затруднения в говора и слуха, както и възможност за подаване на жалби чрез онлайн платформи или телефонни линии.

Важно е да бъде поставен акцент на поощряването на диалога и обмяна на добри практики. Организирането на работни срещи, семинари и конференции може да бъде полезно за обмяна на добри практики между държавите и за насърчаване на сътрудничеството в областта на защита на правата на хората с увреждания.

От огромно значение за осигуряване във висока степен на правата на хората с увреждания е публичната осведоменост и образователните инициативи. Те са ключов елемент за пълноценна интеграция на хората с увреждания в обществото. Това може да включва обучения за професионалисти в различни области, както и образователни материали и събития, които целят да разширят разбирането и подкрепата за правата на хората с увреждания в обществото.

ОА Благоевград:

На база на получена информация от административните структури на територията на областта бяха изведени следните предложения и препоръки:

Статистическите данни за хората с увреждания в България се основават на регистрите на НЕЛК и ТЕЛК и не обхващат лицата, които нямат документ за намалена работоспособност (степен на увреждане, когато става дума за хора в нетрудоспособна възраст).

Тази система издава документи, които представят намалената работоспособност в проценти. Хората с намалена работоспособност над 50% се считат за хора с тежки увреждания или „хора с трайни увреждания“.

По този начин социалната система и статистиката не обхващат лицата, които се сблъскват с трудности и пречки в ежедневието си, но не са преминали процедура за признаване на статут. В тази връзка, е необходимо, в процеса на създаване на политики да бъдат включени като потенциални бенефициенти.

Да се въведе механизъм за установяване на броя на лицата в неравностойно положение, защото до този момент техния брой не е установен. Според данни на организации на лица с увреждания в България, те са над 800 000, което е около 10% от населението на държавата, но това не включва хората с намалена работоспособност под 50%.

Да се подобри **НАРЕДБА № 3 от 5 април 2019 г. за медицинските дейности извън обхвата на задължителното здравно осигуряване**, за които министерството на здравеопазването субсидира лечебни заведения, и за критериите и реда за

субсидиране на лечебни заведения, което да гарантира осигуряване на повече и по-добри възможности за рехабилитация и повишаване на възможностите за хоспитализация на хората с увреждания.

*Необходими са изменения в основното законодателство в областта на лекарствените продукти - **Закон за лекарствените продукти в хуманната медицина, Закон за медицинските изделия, Наредба №10 от 2009 г. за условията, реда механизма и критериите за заплащане от Националната здравноосигурителна каса на лекарствени продукти, медицински изделия и на храни за специални медицински цели и на помощни средства, приспособления, съоръжения и медицински изделия за хората с увреждания.***

Създаване на нормативна уредба за медицинските изделия, която да гарантира високо ниво на безопасност и закрила на здравето и възможностите за осигуряване на пациентите с медицински изделия на достъпни цени, чрез наблюдение и оптимизиране на процедурите за определяне на стойността, до която се заплащат медицински изделия с публични средства.

Да се осигури и гарантира правото на пациентите, в това число и на хората с увреждания на универсален, ефективен, безопасен и навременен достъп и на разумни цени до основни и иновативни терапии.

Да се промени обхвата на целевите групи на чл. 93, ал. 2 от Закона за социални услуги, където да се добави и целева група: „деца с трайни увреждания и пълнолетни лица с трайни увреждания без определена чужда помощ“.

ОА Пазарджик:

Промени (допълнения, изменения) в нормативната уредба и административната практика, с които да се гарантират правата на хората с увреждания, следва да бъдат предприемани, при необходимост, с ясна цел, мотивация и аргументи. Добрата законодателна практика е това да се прави след задълбочен анализ на резултатите, ефектите и въздействието на прилаганите норми върху обществените отношения, които те регулират. Очевидно е, че това предполага натрупан опит от ефективното им прилагане и оценка на ефикасността при прилагането им. В разработването и прилагането на необходимото законодателство и политики за прилагане на настоящата конвенция, както и във всякакви други процеси на вземане на решения, отнасящи се до проблемите на хората с увреждания, държавите - страни по конвенцията, се консултират, тясно със и ангажират активното участие на лица, включително деца с увреждания чрез организациите, които ги представляват“ - императивна разпоредба на чл. 4, т. 3 от Конвенцията за правата на хората с увреждания, част от вътрешното право на страната, с предимство пред тези норми на вътрешното законодателство, които ѝ противоречат. Следователно, всяка една законодателна инициатива за изменение и допълнение на съществуващи или създаване на нови норми следва да се консултира тясно с активното участие на лицата с увреждания и техните организации. С аргумент от изложеното по-горе, ще се ограничим до следните конкретни предложения: Съгласно чл. 18, ал. 1 ЗХУ, централните и териториалните органи на изпълнителната власт определят служителите, на които се възлагат функции на координатори по правата на хората с увреждания. Законът посочва изрично (част от) тези функции. Заедно с това, разпоредбата е функциите на служителите, определени за координатори по правата на хората с увреждания да се определят в длъжностните им характеристики или чрез заповед на органа по назначаването и работодателя. Нормативно определеният обхват на функциите им, предполага, че координаторите следва да са в състава на специализираните администрации, а обемът от работа - че това е въпрос не само на добавяне на функция към длъжностната характеристика на съществуваща (експертна

или ръководна) длъжност, а на създаване на нова длъжност - със съответния нормативен текст. Включително и натоварена с функцията на секретариат на областните съвети за правата на хората с увреждания, с цел активизиране и организационно-техническо обезпечаване на дейността им. Съгласно чл. 19, ал.1 ЗХУ, за провеждане на политиката за правата на хората с увреждания областните управители създават областни съвети, които са с общественно-експертен състав и задача да съдействат и подпомагат областните управители при осъществяване, анализиране, разработване на стратегии, планове, мерки и други дейности, свързани с изпълнението на политиката в областта на правата на хората с увреждания на областно ниво.

Така очертаният техен колегиален профил предполага по-силна фактическа и организационна връзка с областните съвети за развитие по Закона за регионално развитие. Така би се осигурила и гарантирала устойчивост на политиката в областта на правата на хората с увреждания на областно ниво, в общия контекст и механизъм на планиране на регионалното развитие. Съгласно чл. 19б, ал.1 от Закона за предучилищното и училищното образование, Областният управител организира разработването на областна стратегия за подкрепа за личностно развитие на децата и учениците въз основа на анализ на потребностите от подкрепа във всяка община на територията на областта. Стратегията включва и описание на предизвикателствата, стратегическите цели и необходимите дейности в областта на подкрепата. Проведените анализи открояват проблем с ресурсното обезпечаване на подкрепата за личностно развитие на децата и учениците с увреждания, в резултат на които са налице и специални образователни потребности, които следва да бъдат удовлетворени. С аргумент от посочената по-горе императивна разпоредба на чл.4, т. 3 от Конвенцията за правата на хората с увреждания, е необходимо ясно да се регламентира участие на децата с увреждания чрез организациите, които ги представляват, в органите и механизмите за подкрепа — например, в състава на регионални екипи за подкрепа за личностно развитие на децата и учениците със специални образователни потребности към регионалните центрове за подкрепа на процеса на приобщаващо ю образование, които се създават в състав и със задачи съгласно чл.19б от Закона за предучилищното и училищното образование. Със същия аргумент, би било уместно участието им в екипа по чл.19б, ал.2 от Закона за предучилищното и училищното образование да не бъде поставяно под условие на субективната преценка на областния управител, а изрично да се регламентира.

IV. SWOT анализ - Анализ на силни страни, слаби страни, възможностите и заплахите.

Предоставената информация и становища дават основание и възможност да бъде направен анализ, който да покаже силните и слабите страни на съществуващото законодателство, възможностите за неговото развитие и усъвършенстване, както и възможните заплахи при неизпълнение и/или неразбиране на необходимостта от прилагането му в цялост. Не на последно място следва да се отбележи, че анализът ще позволи да бъде взето информирано решение относно ратификацията на Факултативния протокол към КПХУ на ООН, както и да бъде създаден подходящ механизъм на национално равнище за разглеждане на нарушения по отношение на осигуряването на правата на хората с увреждания.

✓ Силни страни (Strengths):

- На национално равнище са разработени и се изпълняват стратегически и оперативни документи, чиято основна цел е прилагане в цялост на Конвенцията на ООН

за правата на хората с увреждания, както и всички международни и европейски документи, по които България е страна;

- Налице е законодателство, което в значителна степен гарантира правата на хората с увреждания;

- Разписаните разпоредби в законовите и подзаконовите нормативни актове се изпълняват;

- Законодателството предоставя достатъчно административни механизми, посредством, които хората с увреждания биха могли да изискват гарантиране на правата им;

- Ратификацията на Факултативния протокол се приема като положително и естествено развитие и усъвършенстване на политиката за хората с увреждания в страната по отношение на прилагането и изпълнение на КПХУ на ООН на национално равнище;

- Силна страна на тази политика е осигуряването на финансови средства, чрез държавния бюджет и финансиране със средства по различни европейски финансови инструменти, което е предпоставка за нейната устойчивост;

- Силен акцент в оформянето на националната политика е борбата със социалната изолация и създаването на социални услуги за подкрепа и социално включване на хората с увреждания и възрастни хора в невъзможност да се самообслужват.

✓ Слаби страни (Weaknesses):

- Недостатъчна индивидуална насоченост на действащото законодателство в страната по отношение на осигуряване на права и защита на хората с увреждания;

- Действащата в страната законовa и подзаконовa нормативна уредба не обхваща в пълна степен на индивидуалните потребности на хората с увреждания, които се променят от динамично заобикалящата среда и отношенията, които се налагат от съвременното общество;

- Налице е прекъсваемост на осигуряването на някои права, поради несъвършенства в механизмите по удостоверяване/освидетелстване на уврежданията;

- Налице е липса или ограничени познания и разбирания по отношение на редките заболявания, които имат трайно отражение върху пълноценния живот на човека, което води до пропуск в медицинската експертиза, която удостоверява наличието и степента на увреждане;

- Фрагментиране при изпълнението в някои сектори на политиката за хората с увреждания в резултат на недостатъчен административен капацитет и/или отдалеченост на районите;

- Липса на възможности за гъвкаво прилагане на законовите норми при специфични случаи;

- Недостатъчни разбирание и ангажираност на обществото;

- Липса на интензивен междусекторен диалог с цел гъвкаво прилагане на законовите разпоредби в отделните секторни политики, което да доведе до ефективно гарантиране на правата на хората с увреждания или до възможност за запазване на съществуващите до момента (ТОЛЕК;ТЦЕЛЕК – отнемане на категориите);

- Недостатъчно осигуряването на достъп за хората с увреждания и техните семейства, особено живеещите в бедност и в отдалечени, планински и труднодостъпни селски райони до помощ от държавата по покриване на разходите, свързани с увреждането, включително финансово подпомагане и социални услуги;

- Недостатъчна ангажираност на местната власт по отношение на спазване на изискванията на законодателството, гарантиращо правата на хората с увреждания (чл. 63 от Закона за хората с увреждания от страна на общинските администрации – неадаптирана градска среда, улици, булеварди, обществени сгради и обществен транспорт).

✓ Възможности (Opportunities):

- Развитие и усъвършенстване на съществуващото законодателство в посока повишаване на благосъстоянието, възможностите за ползване на услуги и приобщаването на хората с увреждания без оглед на степента на увреждане (разширяване на обхвата на чл. 93, ал. 2 от ЗСУ);
- Подобряване на механизмите, посочени в нормативен и/или подзаконов нормативен акт (процеси, процедури и др.) за разглеждане на нарушения по отношение на осигуряването на правата на хората с увреждания;
- Създаване на условия и механизми за повишаване на обществената чувствителност към гарантирането на правата на хората с увреждания;
- Ускоряване на процесите по идентификация и инициране на промени в процеси, процедури, механизми и др. за осигуряване на правата на хората с увреждания;
- Преодоляване на съществуващото разминаване между теоретичната правна защита и реалното състояние на нещата;
- Налице са възможности за целенасочени и координирани усилия за ефективно прилагане на нормативната уредба и административната практика в България, за да се гарантират реално правата на хората с увреждания;
- Адаптирането на системата за социална закрила чрез подобряване на нейния обхват и адекватност, спрямо специфичните нужди на хората с увреждания, предизвикани от функционалните им ограничения;
- Ускоряване на процеса по подобряване и оптимизиране на процесите по извършване на индивидуалната оценка на потребностите и подобряване на механизма за отпускане на подкрепа, чрез търсене на рационални решения с всички заинтересовани страни;
- Промяна на подхода по отношение на оценката работоспособността на ХУ, като вниманието се фокусира върху силните страни на функционирането на едно лице с увреждане, а не към дефицитите;
- Разширяване на възможностите за включване на пазара на труда за хората с увреждания, особено в малките населени места, посредством (оценка на професионалните умения на хората с увреждания; оценка на желанията и възможностите за придобиване на професионални умения с оглед на изискванията на пазара на труда; включване в програма/проект за придобиване на професионални умения; подпомагане чрез трудови наставници в процеса на обучение и започване на работа; насочване на хората с увреждания към потенциални работодатели в изпълнение на изискванията за прилагане на квота по реда на чл. 38 от ЗХУ и посредничество при преговорите на хората с трайни увреждания и работодателите.

✓ Заплахи (Threats):

- Липса на единна политическа позиция;
- Невъзможност за създаване на единен механизъм за разглеждане на жалби, свързани с нарушение на права на хора с увреждания, поради наличие на правни разпоредби, възпрепятстващи този процес;
- Забавяне и/или отлагане на предвидените реформи в секторното законодателство, относимо към осигуряване на права на хората с увреждания;
- Отлагане на процеса по ратификация, с оглед на съществуващите механизми, посочени в нормативен и/или подзаконов нормативен акт (процеси, процедури и др.) за разглеждане на нарушения по отношение на осигуряването на правата на хората с увреждания;
- Пренебрегване на значимостта на ратификацията;
- Неспазване на определеният срок за ратификация на Факултативния протокол.

V. Изводи и препоръки:

Анализът на изпълняваната към момента политика за хората с увреждания показва, че в България съществуват административни и правни механизми, които целят да гарантират защитата на правата на хората с увреждания.

Държавната политика за правата на хората с увреждания се осъществява от държавни и местни органи чрез:

✓ Административни механизми, изпълнявани от:

- **от държавните органи** - Министерски съвет, Министерство на труда и социалната политика, Агенция за социално подпомагане, Агенция за хората с увреждания и др. Разработват се стратегически и програмни документи, съобразени с международните и европейски актове, като същите имат за цел осигуряване на правата на хората с увреждания. За осъществяване на функциите по насърчаване, защита и наблюдение на прилагането на Конвенцията за правата на хората с увреждания е създаден Съвет за наблюдение, който се администрира чрез администрацията на Омбудсмана на Република България и на Комисията за защита от дискриминация. За осъществяване на сътрудничество при разработване и провеждане на политиката за правата на хората с увреждания, към Министерския съвет е създаден Национален съвет за хората с увреждания, където свое представителство имат и определените за национално представителни организации на и за хората с увреждания. Не на последно място следва да се отбележи, че държавата осигурява подкрепа на хората с увреждане чрез месечна финансова подкрепа според степента на увреждане, както и целеви помощи съобразно вида на увреждане. Предоставя финансови средства под формата на държавна субсидия на национално представителните организации на и за хората с увреждания.

- **от местните органи** в сътрудничество с национално представителните организации на и за хората с увреждания, национално представителните организации на работодателите и национално представителните организации на работниците и служителите се създават условия и съдействат за реализирането на програми и проекти в тази област. Държавните и местните органи съгласно своите правомощия приемат, съответно издават нормативни актове, стратегии, програми, стандарти и други документи, свързани с правата на хората с увреждания.

България също така изпълнява ангажимента на ЕС за **Европа без бариери**, залагайки дейности в осем приоритетни области, а именно: достъпност, участие, равенство, заетост, образование и обучение, социална защита, здравеопазване и външни дейности.

✓ Правни механизми:

България развива законодателство, осигуряващо правни гаранции за недопускане на дискриминация по признак „увреждане” и за създаване на равни възможности на всички граждани. Хората с увреждания се ползват от особената грижа на държавата и обществото, съгласно Конституцията на Република България. Пълноценното и равноправно упражняване на правата на хората с увреждания е национален приоритет, изискващ провеждане на активна, целенасочена и последователна политика, както и обединяване на действията на отговорните институции и организации с активното участие на гражданското общество. Тази политика се основава на конкретна стратегическа рамка и широка нормативна уредба, която ангажира редица заинтересовани страни, в т.ч. публичен и частен сектор, и др. Още от 2005 г. влиза в сила Закона за интеграция на хората с увреждания Обн., ДВ, бр. 81 от 17.09.2004 г., в сила от 1.01.2005 г., който е отм., (бр. 105 от 18.12.2018 г., в сила от 1.01.2019 г.). От 2018 г. страната ни предприема действия за реформиране на социалната сфера, в частност в областта на политиката за правата на хората с увреждания, като отменя Закона за

интеграция на хората с увреждания и приема Закон за хората с увреждания и Правилника за неговото прилагане.

Други правни механизми, които са относими към защита на хората с увреждания, без да бъдат изчерпателно изброени са:

На мястото на отменената от 13.03.2021 г. Наредба № 4 от 1.07.2009 г. за проектиране, изпълнение и поддържане на строежите в съответствие с изискванията за достъпна среда за населението, включително за хората с увреждания, е приета Наредба № РД-02-20-2 от 26.01.2021 г. за определяне на изискванията за достъпност и универсален дизайн на елементите на достъпната среда в урбанизираната територия и на сградите и съоръженията, издадена от министъра на регионалното развитие и благоустройството. Важен стратегически документ също е и Националната стратегия за хората с увреждания 2021-2030 г., чието изпълнение допринася за създаването на по-добри условия и възможности на хората с увреждания да упражняват правата си и да участват в отделните сфери на обществения живот, равноправно с останалите български граждани.

Към правните механизми отнасяме още Закон за здравето; Закон за здравното осигуряване; Наредба № 9 от 10 декември 2019 г. за определяне на пакета от здравни дейности, гарантиран от бюджета на националната здравноосигурителна каса, издадена от министъра на здравеопазването; Наредба № 3 от 2019 г. за медицинските дейности извън обхвата на задължителното здравно осигуряване, за които Министерството на здравеопазването субсидира лечебни заведения, и за критериите и реда за субсидиране на лечебни заведения (обн., ДВ, бр. 29 от 2019 г.).

Условията и редът за упражняване правото на достъп и свободен избор на осигурените лица до медицинска помощ са определени с Наредбата за осъществяване правото на достъп до медицинска помощ. Мерки за превенция, ранно откриване на увреждания и насочване към ранна интервенция и съответните здравни услуги са уредени в Наредба № 8 от 2016 г. за профилактичните прегледи и диспансеризацията.

Нормативната база в системата на здравеопазването регулира и установяването на временно или трайно намалена работоспособност чрез медицинска експертиза-Закона за здравето и Наредбата за медицинската експертиза.

Начините за осигуряване на подкрепа и овластяване на хората с трайни увреждания за извършване на дейности в семейна среда и в общността, насочени към задоволяване на техни индивидуални потребности от личен, домашен и социален характер са уредени в Закона за личната помощ, който регламентира механизъм на асистентска грижа за хора с увреждания, основаван на гарантирана от държавата финансова подкрепа, индивидуалните потребности и личен избор. В Закона за закрила на детето са регламентирани мерките за закрила на детето, като една от тях е осигуряване на специални грижи за децата с увреждания. Подобни регулации на правата на хората с увреждания има и в сферата на образованието, на здравеопазването и др. В Закона за висшето образование е регламентирано във висшите училища да се приемат хора с трайни увреждания и намалена работоспособност 70 и над 70 на сто и военноинвалиди при облекчени условия и ред, определени в правилника на висшето училище. От заплащане на такси в държавните висши училища се освобождават лица със сензорни увреждания, лица с трайни увреждания и намалена работоспособност 70 и над 70 на сто и военноинвалиди. В Закона за предприятията на социалната и солидарна икономика, Правилника за неговото прилагане и Методиката за оценка на социалната добавена стойност, заетостта е намерила широко място. Достъпната архитектурна среда за хората с увреждания е регламентирана в Закона за хората с увреждания и Закона за устройство на територията.

Съгласно Закона за пътищата лицата с 50 и над 50 на сто намалена работоспособност или вид и степен на увреждане, както и лицата или семействата,

отглеждащи деца с трайни увреждания до 18-годишна възраст и до завършване на средно образование, но не по-късно от 20-годишна възраст, се освобождават от заплащане на винетна такса на платената пътна мрежа.

В Закона за движението по пътищата са разписани изискванията, на които трябва да отговаря картата за паркиране на местата, определени за превозните средства, обслужващи хора с трайни увреждания и използване на улеснения при паркиране, която се издава от кмета на съответната община или оправомощено от него длъжностно лице по образец и е валидна на територията на цялата страна.

В Закона за автомобилните превози е установена система от ефективни, пропорционални и възпиращи санкции, приложими при констатиране на нарушения на въведените мерки на национално ниво за прилагане на европейските регламенти, касаещи осигуряването на достъпна среда в автогарите за хората с увреждания и за хората с намалена подвижност, както и при неизпълнение на задълженията.

Общините, в рамките на предоставената им компетентност, предоставят мерки в подкрепа подобряване качеството на живот на хората с увреждания. На общинско ниво се изпълняват редица национални програми и местни инициативи. Реализират се и се финансират дейности за подпомагане на уязвимите лица, вкл. лица с увреждания, както и за гарантиране на достъпа до услуги. Лицата с трайни увреждания ползват преференции при пътуване с масовия градски транспорт, съгласно наредби, издадени от общинските структури, др.

Независимо от съществуващите механизми за гарантиране на правата на хората с увреждания, след отчитане на постъпилите данни относно тяхното изпълнение могат да бъдат изведени следните основни препоръки:

1. Да се отърсят механизми за разрешаване на идентифицираните проблеми по отношение на механизма лична помощ, както и да бъдат осигурени възможности за всички нуждаещи се да получат необходимия им достъп от такава подкрепа;
2. Да се отърсят механизми за разрешаване на проблемите с асистентската помощ, както и да бъдат осигурени възможности на всички нуждаещи се да получат необходимия им достъп до асистентска подкрепа;
3. Хората с увреждания или техни представители да бъдат включвани и да участват на всички управленски нива, в които се вземат решения или се формират политики, които касаят техните права;
4. Да бъдат въведени интегрирани електронни услуги в държавните институции за хората с увреждания;
5. Да бъдат взети мерки за въвеждане на единни критерии за издаване на преференциални карти за паркиране;
6. Да бъдат предприети действия за осигуряване на равни възможности на всички нуждаещи се да бъдат ползватели по Националната програма за достъпна жилищна среда и лична мобилност;
7. Да бъдат предприети действия за навременно информиране на гражданите с увреждания за изтичащия срок на оценките на потребностите по ЗХУ;
8. Да бъде извършена адекватна реформа на медицинската експертиза и на експертизата на работоспособността с активното участие на хората с увреждания и на техните представители;
9. Да бъдат предприети законодателни промени за разрешаване на проблемите с пенсиите за инвалидност, в т.ч. за тяхното навременно възобновяване и изплащане;
10. Да бъде гарантирана достъпността за всички хора с увреждания, на всички равнища като за осигуряване на това право усилията бъдат насочени към отдалечените населени места;

11. Да бъдат разработени повече и по-приобщаващи мерки, насочени както към хората с увреждания така и към работодателите, за активно включване на хората с увреждания на пазара на труда;
12. Да бъдат предприети необходимите действия за законови промени, които да гарантират реален достъп до туристически обекти и забележителности за хората с увреждания като бъде осигурен физически достъп, както и възможности за ползване на български жестов език (международен жестов език), Брайлова азбука и др. способности, които улесняват хората с увреждания.

VI. Ефекти от ратификацията на Факултативния протокол:

✓ Ефект за държавата:

Във връзка с представената до тук информация, следва да се има предвид това, че в процеса на подготовката за ратификация на Факултативния протокол е важно да бъде взета под внимание необходимостта от изграждане на допълнителен капацитет във ведомствата, които ще бъдат определени за изпълнение на дейностите, които ще произтичат от поетия ангажимент на България като държава-страна по Факултативния протокол (Министерството на труда и социалната политика/Министерство на правосъдието/Министерство на външните работи и/или др.). Това включва служители, които да бъдат ангажирани в подготовката на съгласувани с останалите ведомства писмени отговори на постъпилите жалби относно допустимостта им и основателността на твърденията.

В процеса на подготовката за ратификация на Факултативния протокол трябва да бъде обсъдено създаването на национална процедура за изпълнение на решенията на Комитета за правата на хората с увреждания, включително реда за изплащане и на размера на еднократни обезщетения по уважени индивидуални жалби. Това от своя страна изисква при планирането на бюджета на отговорното/ните ведомство/а да се залагат прогнозни финансови средства за изплащане на тези обезщетения.

Предвид необходимостта от предварително осигуряване на работещ механизъм за изпълнение на решенията на Комитета за правата на хората с увреждания по индивидуални или групови жалби, както и на адекватни кадрови и финансови ресурси, уместно би било да бъде обсъдена отново целесъобразността от ратифицирането на Факултативния протокол към Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания в непосредствено бъдеще. Безусловното задължение за стриктното изпълнение на разпоредбите на международните договори, по които България е страна, изисква цялостна и подробна институционална и финансова подготовка. Допускането на празноти в правната регламентация и административната практика предполага рискове за пълното и съобразно изпълнение на решенията на Комитета по индивидуални или групови жалби, което би се отразило негативно върху защитата на правата на хората с увреждания у нас – един от основните приоритети на страната ни в правозащитната област. Това би било и в смислово съответствие със заложените мерки в **Плана за действие за изпълнение на заключителните препоръки към Република България, отправени от Комитета на ООН за правата на хората с увреждания (2021-2026).**

Във връзка с декларирания многократно от българската страна в международен план ангажимент за насърчаване и защита на правата на хората с увреждания, изложените по-горе съображения следва да бъдат отчетени в процеса на евентуална ратификация на Факултативния протокол към Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания, наред с предложенията за необходимите нормативни промени.

При бъдещи промени в нормативната уредба и административната практика те следва да бъдат в унисон с Европейската практика. Правата на хората с увреждания трябва да бъдат защитавани, както и да бъдат приведени националните закони и политики в съответствие с Конвенцията за правата на хората с увреждания и нейния

Факултативен протокол.

Следва да се преразгледат и адаптират съществуващите закони, за да се гарантира, че те не дискриминират хората с увреждания и отразяват принципите на равнопоставеност и включване. Например, законодателството трябва да осигурява достъп до образование, здравеопазване, заетост и обществени услуги за хора с увреждания на равни начала с другите граждани.

Безспорно ратификацията на ФП ще доведе до допълнения и изменения на съществуващите процедури, но и ще създаде предпоставки за нов/и механизъм/процедури, начини, срокове за разглеждане на нарушения по отношение на осигуряването на правата на хората с увреждания. Тъй като съгласно **Планът за действие за изпълнение на заключителните препоръки към Република България, отправени от Комитета на ООН за правата на хората с увреждания (2021-2026)**, мерките, които са предвидени за изпълнение на препоръката относно ратификация на Факултативния протокол към КПХУ, са изготвяне на необходимите допълнителни законодателни промени, които да регулират приложението на Факултативния протокол и подготовка на процеса по ратификация на Факултативния протокол, която следва да завърши преди представянето на следващия национален доклад пред Комитета по правата на хората с увреждания, което ще доведе до създаване и на нови правила и процедури относно разглеждането на нарушения по отношение на осигуряване на правата на хората с увреждания.

Създаването на тези нови механизми и процедури може да включва следните елементи:

1. Национален механизъм за подаване на жалби: Държавата ще трябва да създаде или да укрепи национален механизъм за приемане и разглеждане на жалби от хората с увреждания относно нарушения на техните права;

2. Процедура за разглеждане на жалбите: Трябва да се разработи ясна и прозрачна процедура за подаване, разглеждане и отговаряне на жалбите от страна на националния механизъм;

3. Мониторинг и отчитане: Държавата ще трябва да осигури ефективен мониторинг и отчитане на разгледаните жалби и предприетите мерки за решаване на нарушенията на правата на хората с увреждания.

Тези нови механизми и процедури ще бъдат от съществено значение за гарантирането на ефективната защита на правата на хората с увреждания и за осигуряването на справедливост и отговорност при нарушенията на тези права.

✓ **Ефект за хората с увреждания:**

Фактът, че всяка държава, която е страна по Факултативния протокол признава компетентността на Комитета за правата на хората с увреждания да получава и разглежда уведомления от или от името на, лица или групи лица в рамките на неговата юрисдикция, които твърдят, че са жертви на нарушения на разпоредби на Конвенцията от въпросната държава — страна по протокола, както и че, Комитетът няма да приема и няма да разглежда уведомления, засягащи държава — страна по конвенцията, която не е страна по настоящия протокол, води до извода, че ФП ще гарантира в по-голяма степен правата на хората с увреждания. Очакването е, Факултативния протокол (ФП) към КПХУ на ООН да доведе до повишаване на защитата на правата на хората с увреждания.

В националните ни годишни доклади, отчети на различни органи, се твърди, че България изостава в процеса на присъединяване към международноправни актове, които допускат възможност за гражданите да отправят жалби към наднационални (конвенционни) органи в случай на техни нарушени права. Констатирано е, че още от

2022 г. България не прави стъпки за присъединяване към Факултативния протокол към Конвенцията за хората с увреждания.

Ратифицирането ФП ще има положителен ефект за защита правата на хората с увреждания. Факултативният протокол е от огромно значение за хората с увреждания, тъй като им предоставя допълнителен механизъм за защита на правата им пред Комитета за правата на хората с увреждания. Протоколът гарантира, че гласът на хората с увреждания ще бъде чул и че правата и интересите им ще бъдат защитени на възможно най-високото ниво.

Едно отлагане на ратифицирането на протокола означава, че хората с увреждания ще продължат да бъдат лишавани от допълнителна възможност за разглеждане на оплакванията им и за защита на техните права и интереси. значителните и позитивни ефекти върху защитата на правата на хората с увреждания, които биха могли да се изразят в:

Подобряване на защитата на правата на хората с увреждания: ФП предоставя на индивидите право на жалба до Комитета за правата на хората с увреждания на ООН, когато техните права, гарантирани от КПХУ, са нарушени. Това създава механизъм за защита на правата на хората с увреждания на международно ниво и увеличава възможностите за справедливост при нарушения на тези права.

Подобряване на прозрачността и отговорността: Ратификацията на ФП може да наложи на държавата задължението да създаде ефективни механизми за разглеждане на жалби и отчитане на предприетите мерки за решаване на нарушенията на правата на хората с увреждания. Това може да допринесе за по-голяма прозрачност и отговорност на държавните институции във връзка със защитата на правата на тази уязвима група.

Стимулиране на подобрения в законодателството и практиките: Ратификацията на ФП може да подтикне държавата да внесе подобрения в националното законодателство и практики за защита на правата на хората с увреждания, за да отговори на изискванията на протокола и да осигури съответствие с международните стандарти за правата на човека.

По-широко осведомяване: Ратификацията на ФП може да повиши осведомеността на обществото за правата на хората с увреждания и да насърчи по-широко разбирателство и подкрепа за тяхната интеграция и участие в обществото.

С ратификацията на ФП ще бъдат поставени конкретни цели, а именно развиване на мерки за подкрепа, гарантиращи, че лицата, които имат затруднения при извършване на конкретни потребности и правни действия, ще получат необходимата подкрепа за упражняване самостоятелно на правата си, според своите желания и предпочитания, без заместване на волята им, и предвиждане на гаранции и предпазни мерки, за да бъде едновременно постигнато зачитане на желанието и личния избор на всяко лице, предпазването му в ситуации на сериозен риск от необратимо увреждане, социална изолация и защита на интересите на третите лица.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ:

В динамичното време, в което живеем, несъмнено казусите от живота, изпреварват правото и законовата регламентация на случаите. Усъвършенстването на нормативната уредба е най-естественото и нужно за всяка модерна държава, за всяка една сфера от живота ни, вкл. в областта на хората с увреждания, а и от поетите ангажименти към Комитета на ООН за правата на хората с увреждания, следва да изпълним дадените препоръки да ратифицираме Факултативния протокол към Конвенцията на ООН и да се изготвят необходимите законодателни промени, които да регулират приложението на Факултативния протокол.

Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания представя нов подход и отношение при гарантиране на равноправното упражняване на основни човешки права от хората с увреждания. Конвенцията не предвижда нови човешки права, а конкретизира мерките, които следва да бъдат предприети от държавите - страни по нея, за да бъдат ефективно гарантирани международно признати вече човешки права. Ратифицирането на Факултативния протокол към КПХУ на ООН би допринесло в по-голяма степен за гарантирането на правата на хората с увреждания в страната. С присъединяването си към подобен международноправен документ България ясно заявява стремежа си да осигури най-високите стандарти за защита на хората с увреждания на национално ниво и гаранции за пълноценното и равноправно упражняване на техни основни човешки права. Ратифицирането ще позволи на гражданите да депозират индивидуални жалби за нарушения на КПХУ и вероятно ще доведе до създаване на нов/и механизъм/процедури за разглеждане на нарушения по отношение на осигуряването на правата на хората с увреждания. Вероятно ще се пристъпи към допълнителни нормативни промени в законодателството на Република България, които да регулират спазването на правата на хората с увреждания в различните области

Недостатъчната синхронизация относно упражняването на права, което произтича от големия брой действащи нормативни актове регламентирани отделните права и институциите, които прилагат съответните мерки, поражда необходимост от законодателни промени за преодоляване на дефицитите на действащата система.

С ратифицирането на Протокола, се очакват възможности за разширяване на координацията при изпълнение на цялостната държавна политика за правата на хората с увреждания между отделните институции, както и създаване на механизми за по-голям контрол на практика по ограничаване на дискриминацията, и социално приобщаване на хората с увреждания в по-голяма степен.

В заключение, следва да се подчертае, че страната ни полага усилия и използва всички възможни механизми за гарантиране спазването на правата на хората с увреждания, гарантирани в Конвенция за правата на хората с увреждания на ООН.

По отношение на предложението за ратификация на Факултативния протокол към Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания, е необходимо да бъде отчетено, че това следва да бъде предмет на политическо решение като се вземат предвид и възможностите за защита на правата на хората с увреждания ако те считат, че са засегнати от национален или европейски акт пред Съда на Европейския съюз или пред Европейския съд по правата на човека.

С този Факултативен протокол се признават компетенциите на Комитета на ООН за правата на хората с увреждания, като един от договорните органи на ООН, да получава и разглежда индивидуални или групови жалби (т. нар. „комуникации“) за твърдения за извършени нарушения от тяхната държава-страна по Конвенцията. Същинското разглеждане на получената жалба от Комитета преминава през два етапа – разглеждане на нейната допустимост и произнасяне с предложения и препоръки за последващи действия, вкл. изплащане на финансови компенсации, от засегнатата държава страна по Факултативния протокол.

Текстът на ФП създава възможност за България да гарантира правата на хората с увреждания и да създаде по-отворено общество, което активно работи за включването и равноправното участие на всички свои членове, включително хората с увреждания и да премахне бариерите, които пречат на пълното участие на хората с увреждания в различни аспекти на общественния живот, и да създаде условия, които подкрепят тяхната активна и равнопоставена роля.

Ангажиментът към ФП насърчава страните да подобряват своите национални стандарти и практики в съответствие с международните норми. Това включва както

законодателни промени, така и практически мерки за подобряване на достъпа до услуги и интеграцията на хората с увреждания.

Ратифицирането на ФП може да насърчи активността на неправителствените организации и гражданските движения в България, които работят за защита на правата на хората с увреждания.

Приносът на Факултативния протокол към Конвенцията за правата на хората с увреждания за гарантирането на правата на хората с увреждания в страната по начало не може да бъде поставян под въпрос.

Макар и факултативен, протоколът, по същество, представя механизъм за разглеждане на уведомления от жертви на нарушения на Конвенцията, адресирани до Комитета за правата на хората с увреждания, под условието, че Република България признава тази компетентност на Комитета, с подписването и ратифицирането на Факултативния протокол.

Съществен е фактът, че Комитетът за правата на хората с увреждания не е орган, създаден чрез Факултативния протокол. Комитетът за правата на хората с увреждания е органът създаден по силата на чл. 34 от Конвенцията за правата на хората с увреждания, като с нейни текстове са определени и функциите му.

Съгласно чл. 36-38 от Конвенцията, Комитетът си сътрудничи и комуникира с държавите, страни по Конвенцията, Генералния секретар на ООН, с други специализирани агенции на ООН, както и с компетентни по предмета на дейност органи. Формата на обективизиране са доклади - на страните по Конвенцията, както и на Комитета - по прилагането Конвенцията.

Факултативният протокол, от своя страна, добавя и нов, пряк и непосредствен канал за достъп и комуникация до Комитета, учреден за „лица или групи лица в рамките на неговата юрисдикция, които твърдят, че са жертви на нарушения на разпоредби на Конвенцията от въпросната държава - страна по протокола“ (чл.1- 1 от ФП). Комуникацията е чрез уведомления. Резултат от разглеждането им се обективира в „предложения и препоръки“, които, очевидно, имат една цел - (по-)доброто прилагане на Конвенцията.

В резултат на всичко изложено до тук като съществени и важни следва да бъдат изведени следните факти:

Първо, Факултативният протокол не предполага изземване на функции на национални органи с аналогични функции в националния обхват. В нашия случай, това е Съветът за наблюдение по чл. 11, ал. 1 от Закона за хората с увреждания, на който законът възлага „осъществяване на функциите по насърчаване, защита и наблюдение на прилагането на Конвенцията за правата на хората с увреждания“. Напротив, съгласно чл. 2, б. „г“ от Факултативния протокол, Комитетът счита за неприемливо дадено уведомление, когато „не са изчерпани всички налични национални средства за правна защита“. Следователно, прилагането на Факултативния протокол няма да има за своя неблагоприятна последица изземване на функции и снемане на отговорности от национални органи за защита на правата на хората с увреждания.

Второ, Факултативният протокол допуска в чл.8 страна по него да се присъедини, декларирайки резерва си от прилагане на чл.6 и чл.7, които предвиждат при тежки или системни нарушения поверително разследване, включително проведено на място, на територията на съответната страна, с последващ спешен доклад за констатациите пред Комитета. Тази възможност се посочва само информативно, с цел пълнота на информацията. Това не е основание за отказ при подписване и ратификация тази форма на сътрудничество с Комитета, която би имала за резултат отново единствено предложения и препоръки за по-добро прилагане на Конвенцията.

Трето, ратификацията на ФП не налага създаване на нов/и механизъм/процедури за разглеждане на нарушения по отношение на осигуряването на правата на хората с

увреждания. Както бе посочено по-горе, предвиденият във ФП механизъм на лични и групови уведомления до Комитета се прилага след прилагане и изчерпване на всички налични национални средства за правна защита. Дори при установени след поверително разследване тежки и системни нарушения, Комитетът, по силата на ФП, ще ограничи намесата си до препоръки и предложения до държавата, с предмет подобрене на работата на националните органи. Това подобрене е дължимо и следва да се провежда в съответствие с най-общите изисквания и принципи за цялостно управление и непрекъснато усъвършенстване на качеството по системен начин по силата на чл.2, т.8 и чл.64 от Закона за администрацията. Препоръките и предложенията на Комитета ще са ценен източник за определяне на областта на подобрене.

Четвърто, ратификацията на ФП ще има позитивен ефект. Този позитивен ефект ще бъде основно в областта на прилагане на Конвенцията за правата на хората с увреждания, съобразно нейните цели и принципи - да насърчава, защитава и гарантира пълноценното и равноправно упражняване на всички права на човека и основни свободи от хората с увреждания и да способства за зачитане на вътрешно присъщото им човешко достойнство.

Пето, ратифицирането на ФП към КПХУ на ООН е поредната важна стъпка в гарантирането на правата на хората с увреждания, тъй като предоставя механизми за защита на правата и насърчава интеграцията и равнопоставеността на хората с увреждания. Основните цели на ФП е да предостави възможност за допълнителна защита, като позволява на лицата или групите лица с увреждания да подават жалби директно до Комитета за правата на хората с увреждания на ООН, след като са изчерпали всички национални правни средства, както и да поддържа и укрепи равноправното третиране на хората с увреждания и да насърчи техните права.